

Tři konference k výročí *Ethnic Groups and Boundaries*

Ústav etnologie FF UK Praha,
22. 3. 2019 – Litteraturhuset /
The House of Literature Oslo,
5. 5. 2019 – University of Oslo,
6.–7. 5. 2019

V letošním roce slavíme padesátileté výročí vydání jedné z nejlivnějších antropologických knih vůbec, *Ethnic Groups and Boundaries. Social Organization of Culture Difference* (F. Barth, ed., 1969). Při této příležitosti, a na oslavu tohoto jubilea, se konalo několik akademických událostí. Jako první z nich se v březnu na půdě Filozofické fakulty Univerzity Karlovy uskutečnila minikonference spojená se „křtem“ nové knihy *Ethnic Groups and Boundaries Today: A Legacy of Fifty Years* (Eriksen – Jakoubek, eds., 2019) vydané při příležitosti daného výročí. V květnu potom proběhly takřka souběžně dvě akce v norském Oslu. První z nich bylo představení zmíněné knihy v Literárním domě, spojené se shrnutím přínosu Barthem editované publikace a diskusí jejího vlivu v současných sociálních vědách. Rozsáhlejší akcí pak byla konference s názvem *Ethnic Groups and Boundaries – fifty years on*, kterou na půdě Univerzity v Oslu uspořádali norští antropologové Unni Wikan a Thorgeir Kolshus.

Knihy *Ethnic Groups and Boundaries* vznikla jako společné dílo skupiny severských antropologů, kteří se v roce 1967 z podnětu Fredrika Bartha sešli v hotelu Norge v Bergenu, kde na základě předem připravených příspěvků diskutovali obecné téma etnických hranic, jejich ustavování a udržování. Sdílený přístup byl zajištěn shodnými analytickými nástroji

a výkladovými schémata, která rovněž předem zaslal organizátor akce F. Barth. Všichni přispěvatelé čerpali primární data z vlastních terénních výzkumů, přičemž jejich areálové rozpětí sahalo od vztahů mezi Nory a Sámy na západní Finnmarce v severním Norsku (H. Eidheim), přes súdánský Dárfúr a analýzu transformace usedlých Furů v kočovné Baggary (G. Haaland), až po – například – vztahy mezi kmenovými skupinami v Laosu (K. Izikowitz). Třebaže Fredrik Barth přispěl také vlastní kapitolou o pakistánských Paštunech, nejcitovanějším příspěvkem z celého sborníku – který se zároveň pro mnohé stal synonymem celé knihy – je nepochybně jeho úvodní studie (česky Předmluva in M. Jakoubek, ed., *Teorie etnicity*, Praha 2016, s. 209–224).

V této úvodní studii se Barth vymezuje proti dosavadním definicím etnických skupin, které vycházejí z předpokladu, že etnickou skupinu lze identifikovat na základě objektivních kulturních znaků. Barthovo pojetí je jednak relační – zdůrazňuje nezbytnost vztahu, kdy je představa o jinakosti „těch druhých“, stejně jako odpovídající skupina, etnickou hranici teprve konstituována. Zároveň pak klade důraz na to, co označuje jako „kategoriální askripce“ – tedy fakt, že o etnické skupině lze mluvit až tehdy, když se její členové jakožto členové etnické skupiny (vůči jiné skupině) vymezují, a/nebo, jsou-li jako taková definována zvenci. Středem zájmu se tak stává hranice, zatímco kulturní „obsah“, který zahrnuje, tedy ony objektivní kulturní prvky, se stávají irelevantními. Přes etnickou hranici je možné přecházet – a v důsledku toho rovněž měnit etnickou identitu, hranice však zůstává. Nejlepším příkladem této poslední

myšlenky je studie Haalandova (1969; česky in M. Jakoubek, ed., *Teorie etnicity*, s. 631–646), jejíž pracovní verze se také Barthovi stala přímou inspirací pro formulaci těchto myšlenek, stejně jako podnětem k uspořádání bergenské konference.

Právě Gunnar Haaland, společně s Janem-Petterem Blomem poslední žijící účastník původního sympozia, vystoupil na pražské minikonferenci na Filozofické fakultě UK jakožto jakýsi svorník spojující publikaci původní (Barth, ed., 1969) s nejnovější knihou (Eriksen–Jakoubek, eds., 2019) vydanou na její počest, neboť se podílel na obou z nich. Další osobností, která vystoupila na pražské akci, byla žijící legenda studia vzniku národů a nacionalismu, profesor Miroslav Hroch, který přednesl kritický referát prezentující pohled historika Evropy na *Ethnic Groups and Boundaries*. Výrazným autorem, který se účastnil všech tří událostí letošního roku, je norský sociální antropolog Thomas Hylland Eriksen, který se problematikou etnicity ve svých textech dlouhodobě zabývá a jehož díla byla přeložena i do češtiny (srov. např. T. H. Eriksen, *Etnicita a nacionalismus*, Praha 2012), a kromě jiného je také autorem „intelektuální biografie“ Fredrika Bartha (T. H. Eriksen, *Fredrik Barth. An Intellectual Biography*, Pluto Press 2015). Účast Marka Jakoubka z Ústavu etnologie FF UK doplňovala výběr prezentujících na pražské minikonferenci zastoupení osoby, která je překladatelem děl jak F. Bartha, tak T. H. Eriksena do češtiny, tak také spolueditorem nejnovější publikace (Eriksen – Jakoubek 2019). Za zmínku pak stojí, že kmotr publikace, velvyslanec Norského království v České republice, Jeho Excelence pan Robert Kvile, všechny přítomné překvapil

nečekanou znalostí Barthova díla *Political Leadership among Swat Pathans* (1959), s nímž se seznámil na svém předchozím diplomatickém postu velvyslance v Afghánistánu. Jakýmsi pandánem pražské akce, která byla zároveň křtem Eriksonovy a Jakoubkovy knihy, byla výše zmíněná událost v Oslu (Literární dům) dne 5. května 2019.

Nejrozsáhlejší akcí ze série letošních oslav padesátiletého výročí vydání *Ethnic Groups and Boundaries* byla konference s názvem *Ethnic Groups and Boundaries – fifty years on* pořádaná na půdě Univerzity v Oslu ve dnech 6.–7. 5. 2019. Tuto konferenci organizovala Unni Wikanová, profesorka sociální antropologie a zároveň vdova po Fredriku Barthovi, a Thorgeir Kolshus, sociální antropolog působící jak na Katedře sociální antropologie na Univerzitě v Oslu, tak na Metropolitní Univerzitě Oslo. Wikanová ve svém úvodním proslovu zdůraznila skutečnost, že je nejen vdovou po Fredriku Barthovi, ale byla také jeho spolupracovnicí. Jakožto druhá manželka F. Bartha, stála za jeho přesunem z Univerzity v Bergenu do Osla, a realizovala společně s ním řadu terénních výzkumů, například v Ománu či na Bali, na jejichž základě publikovala studie zdůrazňující především genderovou perspektivu a analyzující různé dimenze života žen v tomto odlišném kulturním kontextu. Patrně nejznámějšími (a do jisté míry též kontroverzními) se však staly její pozdější práce zabývající se některými aspekty multikulturního soužití v severských zemích: jednak práce o vraždách ze cti mezi kurdskými přistěhovalci ve Švédsku (*In Honor of Fadime. Murder and Shame*, University of Chicago Press 2008), jednak monografie věnovaná politice identit v Norsku, kde

ukazuje, jak se kultura stala novým konceptem rasy, který dokáže (za asistence státu) uvěznit jednotlivce ve svých tenacích a zbavit jej základních občanských práv (*Generous Betrayal. Politics of Culture in the New Europe*, University of Chicago Press 2001).

Na rozdíl od výše zmíněné pražské minikonference organizátoři *Ethnic Groups and Boundaries – fifty years on* (možná trochu překvapivě) příliš nevyužili místní odborníky na problematiku etnicity a etnických skupin či účastníky původního bergenského sympozia (T. H. Eriksen, G. Haaland, J.-P. Blom, A. Sommerfelt), ale vsadili téměř výhradně na zámořské participanty. Na konferenci kromě organizátorů vystoupilo pět řečníků, z nichž všichni pocházejí z amerických univerzit. Dvoudenní setkání zahájil svým příspěvkem Thomas Barfield z Katedry antropologie na Bostonské univerzitě. Jeho referát s názvem „*Identification by others*“: *States and ethnic groups in historical perspective* se pokusil načrtnout zobecňující teorii vztahu etnických skupin a státu ve velmi široké, historizující perspektivě. Dalším přednášejícím byl Andrew Shryock, kulturní antropolog z Michiganské univerzity, který prezentoval situaci arabské, resp. muslimské menšiny v Detroitu v příspěvku nazvaném *Staying Power: Problems of Persistence in Arab/Muslim Detroit*. První den konference pak uzavřelo vystoupení americké sociální antropoložky Jenny Whiteové, která v současné době působí na Univerzitě ve Stockholmu, s názvem *The Disunity Default? Processes of Polarization in Turkey*, které bylo věnováno situaci etnické mobilizace v současném Turecku.

Druhý den konferenčního setkání zahájil americký antropolog Michael Herzfeld

přednáškou s názvem *Cultural Stuff: Populism, Reification, Solidarity*, která přilákala jednoznačně nejpočetnější publikum. Herzfeld se ve svém příspěvku pokusil o (kritickou) reflexi Barthovy teze o irelevanci „kulturních obsahů“ při vymezování etnické identity. Podobným směrem se ubíral také následující příspěvek Carole McGranahanové, kulturní antropoložky z Univerzity v Coloradu (Boulder), nazvaný *The Political Uses of Cultural Stuff: On Exile, Empire, and (Tibetan) Ethnic Boundaries*, která svou analýzu zaměřila na situaci v Tibetu. Poslední dva odpolední příspěvky přednesli samotní organizátoři akce. Thorgeir Kolshus prezentoval výsledky svého terénního výzkumu v Melanésii v referátu s názvem *Islands Unbound: Melanesian Ethnicity in the Making*, v němž použil Barthovu tezi o nemožnosti existence etnické skupiny jako izolované jednotky ke zpochybnění „ostrovního“ vidění jednotlivých kultur v Melanésii. Závěrečné vystoupení Unni Wikanové s názvem *The Task Before Us: Reflections on „Ethnicity“, Decades Hence*, čerpalo z jejich terénních výzkumů ve vlastní společnosti a reflektovalo používání pojmů etnicita a kultura v současné multikulturní Evropě.

V roce 1994, při příležitosti 25 let vydání publikace *Ethnic Groups and Boundaries*, byla danému výročí věnována jediná práce: *The Anthropology of Ethnicity. Beyond „Ethnic Groups and Boundaries“* (Vermeulen – Govers, eds., 1994), která byla výsledkem sympozia konaného v Amsterdamu o rok dříve. Letos, o čtvrtstoletí později, byly uspořádány akce tři (viz výše). A stejný bude i počet prací, které tuto událost reflektují (vedle zmiňované práce Eriksen – Jakoubek 2019 bude z konference *Ethnic Groups and Boundaries – fifty years on*

vydán sborník a danému výročí bude letos ještě věnováno monotematické číslo časopisu *Anthropological Notebooks*; http://www.drustvo-antropologov.si/anthropological_notebooks_eng.html). Zdá se tedy, že zájem o studium etnicity – a to s explicitním odkazem na *Ethnic Groups and Boundaries* – setrvalé narůstá. Vzhledem ke změnám, ke kterým podle Ulfa Hannerze (*The Global Ecumene in Cultural*

Complexity. Studies in the Social Organization of Meaning, Columbia, s. 217–267) došlo v globální ekumeně od prvního vydání *Ethnic Groups and Boundaries*, to nejspíš není překvapivé.

Lenka J. Budilová

Filosofická fakulta UK Praha
Lenka.JakoubkovaBudilova@ff.cuni.cz